

* * *

Sprawozdanie z konferencji naukowej
Życie prywatne Polaków w XIX wieku W zwierciadle rzeczy
(Olsztyn, 9 października 2020)

W dniu 9 października 2020 roku w Olsztynie odbyła się kolejna, VIII sesja naukowa z cyklu *Życie prywatne Polaków w XIX wieku*. W tym roku konferencja przyjęła podtytuł *W zwierciadle rzeczy*. Konferencja została zorganizowana przy współpracy Instytutu Historii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego oraz olsztyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Obrady zgromadziły badaczy z licznych ośrodków naukowych w Polsce (Olsztyn, Łódź, Pułtusk, Poznań, Warszawa, Wrocław, Kraków, Rzeszów). Ze względu na obecną sytuację epidemiologiczną panującą w Polsce i na świecie organizatorzy podjęli decyzję o przyjęciu innej niż dotychczas formuły konferencji. Część prelegentów uczestniczyła w obradach osobiście, pozostali połączyli się z obecnymi na sali za pośrednictwem Internetu.

Życie prywatne Polaków w XIX wieku jest mocno związane z życiem publicznym, jednakże polska historiografia długo traktowała ten obszar jako drugoplanowy, dlatego zamiarem inicjatorów sesji było ukazanie i włączenie do historiografii tych obszarów życia Polaków, które pozostawały na marginesie badań, oraz spojrzenie na społeczeństwo polskie XIX stulecia przez pryzmat osobistych doświadczeń, na Polaków z różnych środowisk, na ich systemy wartości, odczuwanie i przeżywanie świata oraz ich obyczajowość.

Seria wydawnicza *Życie prywatne Polaków w XIX wieku* została zapoczątkowana konferencją naukową zorganizowaną w 2012 roku w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM. Pierwszy tom, obejmujący 30 artykułów i rozpraw, został opublikowany w 2013 roku. Kolejne trzy tomy o podtytule *Portret kobiety – Polki w realiach epoki*, które ukazały się w 2014 roku, skupiają uwagę na realiach egzystencji kobiet w XIX wieku. Bohaterami V tomu, zatytułowanego *Świat dziecka*, który ukazał się w 2016 roku, stały się dzieci. Autorzy artykułów podjęli problematykę dziecka w różnych środowiskach i z różnych perspektyw badawczych.

Tematem przewodnim sesji zorganizowanej w 2016 roku było kulturowe zjawisko mody, które sprowokowało do dyskusji na temat nowych, przelotnych zwykle obyczajów, form aktywności, zachowań oraz ich źródeł i recepcji w społeczeństwie polskim. Tom, który ma charakter interdyscyplinarny (historycy sztuki, historycy kultury), z podtytułem – *Moda i styl życia* – prezentuje XIX-wieczne mody i trendy Polaków oraz ich źródła i środki wyrazu przewijające się w zewnętrznej kreacji, ale też w sposobach spędzania czasu.

Następna konferencja odbyła się w 2017 roku i została zatytułowana *Prywatne światy zamknięte w listach*. Badacze zaprezentowali XIX-wieczną rzeczywistość z perspektywy

autorów listów, zwłaszcza zbiorów korespondencji pozostających w rękopisach. Korespondencja, jako jedna z głównych form komunikacji społecznej w XIX stuleciu, odzwierciedla bogate doświadczenie życia osobistego jednostki, świata, w którym funkcjonowała, oraz realiów jej codziennej egzystencji. Pokłosiem tej sesji było wydanie w ramach serii *Życie prywatne w XIX wieku* kolejnego tomu, który ukazał się w 2018 roku.

Kolejny tom, opublikowany w 2019 roku i poprzedzony konferencją, dotyczył mężczyzn z perspektywy prywatności. Monografia z podtytułem *O mężczyźnie nie-zwyczajnie* odsłoniła sceny z życia mężczyzn na łonie rodziny, ich dzieciństwo, młodościńcze dylematy, stosunek do intymnych związków, sportów, podróży, ich rolę w rodzinie, męskie przyjaźnie.

Przedostatnia sesja naukowa, zatytułowana *Kariera w optyce prywatności*, odbyła się w 2019 r. Podczas obrad skupiono się na życiu osób ze szczególnym uwzględnieniem prywatnych uwarunkowań przebiegu ich karier. Tom monografii, który został poświęcony temu zagadnieniu, wydano w ubiegłym roku.

Tegoroczną sesję poświęcono kolejnemu aspektowi życia codziennego Polaków, tym razem otaczającemu ich światu materialnemu. Prelegenci zaprezentowali swoje wyniki badań dotyczące wielu obszarów tego zagadnienia, m.in. wpływu rzeczy na egzystencję ludzką, historie i dzieje przedmiotów, a także biografie ludzi opowiedziane na podstawie pozostawionych przez nich przedmiotów. Wystąpienia cechowały się różnorodnością tematyczną i zastosowaniem rozmaitych metod badawczych.

Sesja rozpoczęła się w sali konferencyjnej Hotelu Park w Olsztynie. Konferencję otworzyła dr hab., prof. UWM Maria Korybut-Marciniak. W przemówieniu organizatorka przywitała przedstawicieli władz Instytutu Historii UWM oraz uczestników zgromadzonych zarówno na sali, jak i przed komputerem. Następnie prof. dr hab. Jarosław Kita podsumował dotychczasowe spotkania z cyklu *Życie prywatne Polaków w XIX wieku* oraz opublikowane monografie pokonferencyjne. Gości przywitali również dr hab. Anna Pytasz-Kołodziejczyk, przedstawicielka Instytutu Historii UWM, i dr hab., prof. UWM Andrzej Korytko, prezes olsztyńskiego oddziału PTH, który również występował w roli organizatora konferencji.

Jako pierwszy prelegent wystąpił prof. dr hab. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki). W swoim wystąpieniu autor prześledził rozwój cieszących się popularnością na polskich ziemiach uzdrowisk. Głównym celem referatu stało się jednak przybliżenie słuchaczom urządzeń balneologicznych wykorzystywanych w kurortach. Jak się okazało, XIX wiek przyniósł wiele korzystnych zmian w dziedzinie leczenia uzdrowiskowego. Pojawiły się nowe urządzenia do hydroterapii wraz z nowymi rodzajami zabiegów, które przyciągały wielu turystów do uzdrowisk.

Następnie swoje wyniki badań zaprezentowała dr Marta Milewska (Akademia im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusk). Przedmiotem zainteresowania badaczki były urządzenia i warunki sanitarne w mieszkaniach XIX-wiecznych płocczan. W omawianym okresie, mimo że doszło do wielkich zmian, i to niemalże we wszystkich dziedzinach życia człowieka, także w zakresie warunków mieszkaniowych, i tak duża część społeczeństwa żyła na skraju ubóstwa. Autorka, charakteryzując dostępne w Płocku urządzenia sanitarne, zwróciła uwagę na problem asenizacji, dostępu mieszkań do wody

wodociągowej czy ogrzewania, co miało przełożenie na niekorzystne warunki higieniczne panujące w mieszkaniach i w konsekwencji wpływało na ogólny stan zdrowia domowników.

Mgr Anna Malinowska (Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie) wygłosiła referat zatytułowany *W damskiej gotowni. Higiena kobiet w XIX wieku*. Prelegentka zaprezentowała przedmioty służące do dbania o higienę osobistą w oparciu o przykłady ze zbiorów Muzeum Warmii i Mazur prezentowanych na wystawie zatytułowanej *W damskiej gotowni*. Dało to możliwość prześledzenia procesu przemian, jakie nastąpiły w XIX wieku w zwyczajach higienicznych kobiet. Autorka swoje badania poszerzyła o liczne ówczesne poradniki, które miały na celu promowanie pielęgnacji i dbanie o czystość ciała. Dr Karolina Studnicka-Mariańczyk i mgr Alicja Adamus przygotowały referat o Józefie z Potockich Ostrowskiej, który wygłosiła Alicja Adamus. Na podstawie materiału źródłowego zgromadzonego w łódzkim archiwum (m.in. rachunki, książeczki kuchenne) autorki dokonały analizy życia codziennego ziemiaństwa w pierwszej połowie XIX wieku. Wystąpienie to zamknęło pierwszą część sesji.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się druga sekcja konferencji. Zaprezentowało się w niej pięcioro mówców. Jako pierwszy wystąpił dr hab., prof. UAM Krzysztof Marchlewicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) z referatem *Rzeczy z mieszkania przy Southampton Street. Pośmiertny inwentarz uczestnika Nocy Listopadowej jako streszczenie emigranckiego losu*. W oparciu o badania z zakresu mikrohistorii prelegent przedstawił nowe spojrzenie na pewne aspekty życia codziennego Wielkiej Emigracji w Londynie, analizując majątek pozostawiony przez jednego z uczestników powstania listopadowego.

Następnie dr Ilona Florczak (Uniwersytet Łódzki) zaprezentowała wystąpienie pt. *Świat rzeczy przedstawiciela inteligencji warszawskiej w okresie międzypowstaniowym – przykład Juliana Bartoszewicza*, w którym ukazała życie prywatne polskiego naukowca.

Z kolei dr hab., prof. AFiB Jolanta Załęczny (Muzeum Niepodległości w Warszawie, Akademia im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusk) przeniosła słuchaczy do owianej ponurą sławą warszawskiej cytadeli. W swoich rozważaniach autorka przedstawiła losy ludzi skazanych na pobyt w twierdzy, zwracając szczególną uwagę na pozostawione przez nich rzeczy, które pozwalają po części odtworzyć życie byłych więźniów i sposoby spędzenia przez nich czasu.

Mgr Jolanta Kowalik (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), kolejna prelegentka konferencji, zaprezentowała referat pt. *Tożsamość urzędniczego munduru w Imperium Rosyjskim w XIX wieku*. Jego celem były rozważania nad aspektem przywiązania człowieka do uniformu, jego znaczeniem dla środowiska czynowniczego, a niekiedy wręcz obsesyjnym dążeniem do posiadania go. Czasami mundur stawał się też kłopotliwym zbytkiem, gdyż jego utrzymanie nie zawsze było możliwe, zwłaszcza dla grona uboższych pracowników administracyjnych.

Dr Anna Bujko (Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie) zaprezentowała wystąpienie zatytułowane *„Cieszę się na starość. Będę mógł tyle wtedy ciekawych książek czytać...” Książki w życiu Jana Włodka, życie Jana Włodka w książkach*. Omówiła w nim księgozbiór profesora Jana Włodka – agronoma, profesora Uni-

wersytetu Jagiellońskiego. Zgromadzone przez uczonego książki posłużyły badaczce jako materiał źródłowy dokumentujący bogate i zarazem tragiczne losy naukowca.

Ostatnią sekcję obrad otworzyła prof. UWM, dr hab. Maria Korybut-Marciniak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). W referacie *Głosy uwięzione w zielnikach. Zapomniane badaczki flory litewskiej w XIX wieku* badaczka przedstawiła historię rozwoju botaniki na ziemiach litewsko-białoruskich oraz przybliżyła losy autorek zielników: Aleksandry Wolfgang, Marii Twardowskiej ze Skirmuntów, Tekli Symonowiczówny, Józefy Burhardówny i Marii Stankiewiczówny.

Dr Kinga Raińska (Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie) w wystąpieniu zatytułowanym *Sekrety panińskich pokoi. Przedmioty pożądania XIX-wiecznych nastolatek na podstawie literatury poradnikowej* skupiła się na próbie rekonstrukcji ówczesnego pokoju nastolatki i omówieniu zwyczajów panujących w zamożnych rodzinach mieszczkańskich.

Następnie głos zabrała dr Anna Śmiechowicz (Uniwersytet Łódzki), która swój referat poświęciła historii roweru. Referentka przedstawiła wprowadzone innowacje w omawianym urządzeniu. Jednym z punktów rozważań stał się problem nazewnictwa tego środka transportu, z czym borykała się XIX-wieczna polska literatura i prasa.

Dr Wojciech Paduchowski (Instytut Pamięci Narodowej w Krakowie) w referacie pt. *(Nie)pamięć Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie w 1894 roku* poruszył problem zarówno współczesnej pamięci o samej wystawie, jak i pamięci o rocznicy wydarzenia, do którego nawiązywali jej twórcy, czyli wybuchu powstania kościuszkowskiego.

Z kolei dr Kinga Fink (Uniwersytet Rzeszowski) omówiła zachowany w rękopiśmiennych zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej album Stanisława Bursy, wybitnego polskiego kompozytora, dyrygenta, śpiewaka i pedagoga. Album okazał się źródłem wielu ciekawych informacji dotyczących życia osobistego artysty, które prelegentka przybliżyła słuchaczom.

Następna mówczyni – dr Ewelina Kostrzewska (Uniwersytet Łódzki) – przygotowała wystąpienie zatytułowane *Kapitały i rzeczy w ukrytym domu zakonnym zgromadzenia posłanniczek*, w którym omówiła życie prywatne zakonnicek.

Jako ostatnia prelegentka konferencji zabrała głos mgr Marta Kłak-Ambrożkiewicz (Muzeum Narodowe w Krakowie), prezentując referat pt. *Wyczerpać najprzód wszelkie źródła do tegoż przedmiotu – Jan Matejko*. To kolejna przedstawiona podczas sesji biografia osoby, tym razem wybitnego polskiego malarza. Uczestnicy usłyszeli historię życia opowiedzianą w oparciu o źródła materialne – rzeczy zgromadzone i pozostawione przez artystę.

Dopełnieniem wszystkich wygłoszonych referatów była owocna dyskusja podejmowana po każdej sekcji. Na zakończenie organizatorzy podsumowali przebieg obrad oraz podziękowali uczestnikom za udział w konferencji, także w trybie zdalnym. Zapowiedziano również ukazanie się publikacji pokonferencyjnej oraz zaproszono na przyszłoroczną konferencję z cyklu *Życie prywatne Polaków w XIX wieku*.

Różnorodność tematyczna zaprezentowana podczas sesji udowodniła niezmiennie zainteresowanie badaczy życiem Polaków w XIX wieku. Jak się okazuje, świat materialny, który otacza człowieka, jest bardzo cennym źródłem, dającym szerokie możliwo-

ści poznania losów i dziejów ludzkich. W pozostawionych przez człowieka przedmiotach niczym w zwierciadle odbijają się różne historie i tajemnice, które odkryli przed słuchaczami naukowcy. Dobra materialne pozwalają także prześledzić procesy przemian kulturowych i cywilizacyjnych na ziemiach polskich w XIX stuleciu.

Jolanta Kowalik